

ПРОБОЈ НИБЕЛУНШКЕ ЛИНИЈЕ СРЕМСКОГ ФРОНТА

ДРАГОЦЕНА ПОСРЕДНА ПОМОБ

Вишедневна борбена дејства Босутске и Босанске оперативне групе, заправо Јужне оперативне групе дивизија, под непосредном командом генераллајтнанта Пека Дапчевића значила су драгоцену посредну помоћ Северној групи дивизија у припреми и извођењу пробоја Сремског фронта. Јужна оперативна Група дивизија, у чијем се саставу налазила и Прва коњичка бригада, за себе је везивала бројне непријатељске јединице и тако их спречила да не стигну да појачају и бране Нибелуншку линију на Сремском фронту. Она је, поред тога, у десетодневним даноноћним тешким борбама нанела непријатељу осетне губитке у живој сили и ратном материјалу. У окршајима је убијено и рањено близу 8,000, а заробљено преко 2.500 непријатељских војника, подофицира и официра. Заплењено је 2.500 пушака, 180 пушкомитраљеза и митраљеза, 3 топа, 2 минобацача, знатне количине муниције и ратног материјала. И Јужна оперативна група дивизија имала је знатне губитке у људству. Живот је изгубило 855, а рањено је око 3.000 бораца и руководилаца. Само Босутска оперативна Група дивизија изгубила је 515, а рањено је 1.718 бораца и руководилаца. Без губитака није прошла ни Прва коњичка бригада. У борбама у рејону Сољана и Врбање јуначки су пали Душан Букић, заменик команданта дивизиона, Боривоје Бојић, Радисав Грујић, Продан Јанковић, Витомир Бурђевић, Љубисав Јовановић, Михаило Јовановић, Јован Котарац, Драгомир Крантић, Борислав Марковић, Душан Марковић, Жарко Милић, секретар организације Скоја Другог дивизиона, Велимир Миливојевић, Јакуб Мушић, Драгољуб Росић, Милисав Стевановић, Радивоје Танасић, Стево Урошевић, Андрија Танасић и Душан Битрашевић. У борбама код Сољана нестали су Милу-

тин Божић, Цветин Церовац, Милорад Бурић, Радоје Буровић, Јован Максимовић, Лазар Матић, Живојин Миловановић и Стеван Вуковић. У тежим и лакшим окршајима рањени су Душан Масликоса, командир вода, Живојин Табаковић, Бранко Дражић, делегат вода, Будимир Чачић, десетар, Александар Матовић, Милан Познић, Божидар Јовановић, Мустафа Додић, командир вода, Љубиша Марковић, Живорад Борић, Часлав Петровић, Богдан Миросављевић, Раде Баста, заменик командира ескадрона, Димитрије Каталинић и Цветин Нешић.

Планом је било иредвиђено да Северна група дивизија, под командом генерал-мајора Милутина Мораче, крене у напад на Нибелуншку линију немачке одбране када се споје Босанска и Босутска оперативна група и Јужна оперативна група дивизија настави дејства према Жупањи, Винковцима и Старим Микановцима да заједнички уклеште и униште јединице 34. немачког армијског корпуса. Да би се то макар и делимично остварило јединице Шесте личке пролетерске и Једанаесте крајишке ударне дивизије морале су очистити преостала непријатељска упоришта у западном делу Босутских и Спачванских шума, наступати северно и северозападно да што више угрозе средишни део позадине Нибелуншке линије и запрете прекраћивањем одступнице и ударом у лећа немачким јединицама. Највећу препреку представљало је непријатељско упориште Врбања, зграда железничке станице, бункери и ровови у њеној близини. Стога је одлучено да се непријатељ у Врбањи и околини потуче свега неколико часова пре удара јединица Северне оперативне групе дивизија у чело немачке одбране на Сремском фронту. За напад су одређене јединице Једанаесте крајишке ударне дивизије и Прва коњичка бригада. У заповести је саопштено да непријатељ држи одбрамбену линију, почевши од Дерметићевог стана до северног дела Врбање, затим рубом села до друма за Сољане, одакле се одваја добро брањени пут за железничку станицу. Осма црногорска ударна бригада наступала је преко Бабиног Зуба, Гашпарчевог стана, Луке, упала у источни део упоришта и тежила центру села. Њене нападе подржавале су две батерије противтенковских топова. Први и Трећи дивизион Прве коњичке бригаде кренули су у напад на северозападну страну упоришта. Њихов десни бок штитио је Други дивизион и уједно вршио притисак на непријатеља у железничкој станици Спачви. Дванаеста крајишка бригада, уз знатну артиљеријску подршку, заузела је јужни део Врбање и угрозила непри-

јатеља у железничкој етаниди, западно од села. У дивизијској резерви, у Дреновцима, задржана је Пета крајишка козарска бригада, спремна за увођење у борбу. Два батаљона непријатељских војника била су изненађена силином удара и нису се усудила да пруже озбиљнији отпор. Запаничени војници безглагољиво су узмицали према Отоку и Комлетинцима. Усташе су налетеле на борбени распоред Другог дивизиона и нису пристале да се предају. Развила се огорчена борба. Дванаест усташа је убијено, а више рањено. Заплењен је један пушкомитраљез, неколико сандука муниције и запрежних кола натоварених храном. Ослобођењем Врбање створени су повољни услови да Прва коњичка и остале бригаде, у саставу Једанаесте крајишке дивизије, наступају у залеђину Сремског фронта, за чији су пробој вршене последње припреме и очекивао се знак за силовите нападе.

Начелник штаба Прве армије, генерал-мајор Милутин Морача и политички комесар Прве армије, пуковник Мијалко Тодоровић, командујући Северном оперативном групом дивизија: Првом пролетерском, Двадесет првом и Двадесет другом српском ударном, Четрдесет другом и Четрдесет осмом македонском ударном дивизијом, Инжињеријском и Другом тенковском бригадом, издали су заповест, 11. априла 1945. године, да се изврши пробој двоструке утврђене Нибелуншке немачке линије на Сремском фронту, да поменути јединице незадрживо наступају у њену дубину, уништавају непријатеља и освоје, поред низа мањих и већих упоришта, за одбрану добро припремљене гарнизоне Вуковар и Винковце. У заповести су поменути следећи подаци о непријатељским јединицама и њиховом борбеном распореду: да 41. немачка дивизија брани Нибелуншку линију фронта од Мохова на Дунаву до Илинача јужно од Товарника, да се на томе сектору налазе делови 12. и 13. усташко-домобранске дивизије, јачине око 8 батаљона и један батаљон белогардејаца. Даље је речено да се у дубљој непријатељској позадини налазе 440. пук, 543. и 548. батаљон, 3. батаљон 523. пука и делови 11. немачке дивизије. Касније ће се дознати да поменути подаци о непријатељским јединицама нису били потпуни. У записницима о саслушању заробљених немачких генерала, Александра Лера и Хаузера, команданта 41. немачке тврђавске дивизије, који су имали потпун увид у стварно стање, недвосмислено се тврди да је немачка Борбена група »Бренер« држала положаје дуж десне обале Дунава од Сотина до Опатовца и штитила леви бок Ни-

белуншке линије немачке одбране од евентуалног десанта у њену позадину. Немачка 903. тврђавска бригада »Клоц« бранила је део фронта од Теларовићевог салаша, источно од Мохова, све до северних прилаза Товарнику. Део фронта од Товарника преко Илинаца до Батроваца на Босуту, који су чешће нападале и јединице Прве коњичке бригаде, бранили су делови 41. немачке дивизије: 1232. источно од Товарника, 1231. источно од Илинаца и 1230. пук до окуке Босута и Батроваца. Леву обалу Спачве, до њеног ушћа у Босут, бранили су Немачко-арапски и Северокавказски батаљон. Артиљеријску подршку немачким јединицама обезбеђивала су три дивизиона 41. немачког артиљеријског пука. Први дивизион налазио се на ватреним положајима северозападно од Илинаца, 2. у рејону Ране Јабукe и Моровог салаша, а 3. је био у резерви.

Северна оперативна група дивизија била је добро припремљена и наоружана да савлада низ тешких препрека и њихове браниоце. Томе су претходила интензивна насилна извиђања, рашчишћавање пролаза у минским пољима, местимично пресецање жичаних препрека, копање приближница до предњих непријатељских ровова, стално извиђање и осматрање.

Заповешћу је било прецизирано време почетка напада, правац главног удара и увођење јединица у тешке и одлучне окршаје. Најтежи задатак имале су јединице Прве пролетерске, Двадесет прве српске ударне дивизије и Друга тенковска бригада - да главни удар изведу, уз подршку артиљерије и авијације, на одсеку фронта од коте 141, северно од Трунићевог салаша, преко Средњег потеза до Зобишта, да начине и проширују брешу и наступају у дубину непријатељске одбране. Јединице Четрдесет осме македонске ударне дивизије имале су задатак да прођу кроз начињену брешу, на правцу главног удара, да појачавају напад, садејствују са јединицама Четрдесет друге македонске дивизије у нападу на Товарник са северне и западне стране и северним обухватом истовремено угрозе непријатеља у Илачи и Шидским Бановцима. Четрдесет друга македоноска ударна дивизија је усмерена да савлада непријатељску линију одбране од Трунићевог салаша, североисточно од Товарника, до Градине на Босуту и да главном снага наступа на Товарник. Двадесет друга српска ударна дивизија добила је задатак да форсира Босут и Спачву, код Батроваца и Липовца, да врши крилни обухват немачке одбране и наступа према селу Нијемцима.

Одлучујући удар на Нибелуншку линију немачке одбране на Сремском фронту започео је 12. априла 1945. године, у 4

сата и 45 минута, у време када су јединице Прве коњичке бригаде прогониле непријатеља северно од Врбање и тежиле Отоку, Комлетинцима и Доњем Новом Селу. Удару Северне групе дивизија претходила је паљба 120 артиљеријских оруђа и минобацача. Експлозије су разарале предње ровове и бункере непријатељске одбране на простору Средњег потеза и Бановине. У два маха налетеле су ескадриле авиона, са упадљивим црвеним петокракама, изручивале товари бомби на непријатеља, митраљирале и ућуткивале непријатељску артиљерију. Са експлозијама граната које још нису биле сасвим пренете на другу линију ровова, слило се громогласно »ура« пролетера Треће крајишке бригаде, који су се за тили час нашли у рововима и саобраћајницима непријатеља. Они су рафалима и бомбама крчили пролазе и незадрживо напредовали. Немци су брзо савладани на одсеку фронта код Кнебловог салаша и начињена је бреша за продор у дубину њихове одбране. Кроз створену брешу у борбу су уведени батаљони Тринаесте хрватске пролетерске бригаде да освајају другу линију ровова. Цела Бригада је наставила да наступа преко коте 129 и 125, на десном крилу Треће крајишке пролетерске, са циљем да непријатеља гони, уништава и стигне југозападно од Опатовца. Прва пролетерска бригада правовремено је искористила снажну артиљеријску припрему и подршку авијације и прешла у напад на упориште у Мохову. Четврта српска ударна бригада напала је непријатеља на простору између коте 141 и Церја, истовремено кад је Трећа пролетерска крајишка бригада смело наступала и постизала победе. У првом налету борци Четврте српске савладали су непријатељску одбрану на десном крилу, а кад је стигла Чета аутоматичара сломљен је отпор левог крила. На тај начин практично је паралисана одбрана на споју 963. немачке тврђавске бригаде »Клоц« и 1232. пука 41. немачке дивизије и створени су услови за напредовање у њену дубину. Поступно је заузета и друга линија ровова. У борбу је уведена Тридесет прва српска ударна бригада да садејствује Четвртој српској ударној у сламању ватрених тачака у дубини непријатељске одбране. За њом је пристигла Четрнаеста македонска омладинска бригада, која је била дивизијска резерва, да се напади појачају и почетно преимућство максимално искористи. И батаљон тенкова Друге тенковске бригаде пружао је снажну подршку јединицама у нападу и непријатељу задавао озбиљне ударце.

Јединице Четрдесет друге и Четрдесет осме македонске ударне дивизије напале су сектор фронта 41. немачке дивизије

на простору од Трунићевог салаша и Товарника до Илинаца и нешто јужније. После извесног задржавања пред минским пољима, бодљикавом жицом, рововима и бункерима, Седма македонско-шиптарска бригада савладала је ватрене отпорне тачке код Трунићевог салаша. Заједничким нападом јединица Треће македонске ударне, Дисциплинског батаљона Прве армије, Прве македонске ударне и Седме македонско-шиптарске бригаде сломљена је одбрана Товарника и непријатељ је приморан да узмиче према Илачи. Друга македонска ударна бригада најпре је потпомагала нападе јединица Двадесет прве српске ударне дивизије, затим јуришала на упоришта Рану Јабучу, Раков и Лемнеров салаш и отварала пролаз за Илачу и Шидске Бановце. Упориште Илинце нападали су батаљони Шеснаесте македонске ударне бригаде. После освајања Товарника, њима су се придружили Дисциплински батаљон и Трећи батаљон Треће македонске и непријатељ је савладан у поподневним часовима. На целој линији напада македонских бригада Немцима и усташама нанети су озбиљни губици, па су убрзано узмицали. Увече је ослобођена Илача и Шидски Бановци и македонске јединице заноћиле су на достигнутој линији.

Јединице Двадесет друге српске ударне дивизије упорно су настојале да што више уздрмају десно крило Нибелуншке линије немачке одбране у рејону Батроваца и Липовца. Батаљони Дванаесте српске ударне бригаде јуришали су на 842. немачко-кавказки батаљон у Липовцу, делимично се уклинили у његов борбени распоред и наносили му озбиљне ударце. Немци су проценили да се не могу одбранити, ужурбано су се повукли на леву обалу Босута и минирали мост да се заштите од гоњења. Штаб бригаде предузео је мере да батаљони форсирају Босут и непријатеља гоне према Апшевцима и Подграћу. Осма српска ударна бригада успоставила је и ширила мостобран на обали Босута, у рејону Батроваца. Команданту 41. немачке дивизије изузетно је засметао поменути мостобран, због дестабилизовања и угрожавања деснокрилне одбране његове дивизије. Стога је одлучио да његове јединице снажним противнападом, уз јаку артиљеријску подршку, сломе мостобран и загосподаре левом обалом Босута. Противнапад је започео у 8 часова, 12. априла, када Немци нису имали никаквих изгледа да опстану на сопственој Нибелуншкој линији одбране, покиданој и неутралисаној од Товарника до Мохова на Дунаву. Њихов противудар био је, слободније речено, хватање

дављеника за сламку, али је Осма српска ударна бригада издржала неколико противјуриша и била сатерана у корито Босута. Ватрени пакао на суженом мостобрану потрајао је скоро до 11 часова. У трочасовној борби Осма српска бригада издржала је притисак, преузела иницијативу и кренула у гоњење за Немцима који су се почели повлачити. Десета и Дванаеста српска бригада такође су прешле у наступање, северно и северозападно од Спачве, непријатеља гониле и наносиле му губитке. Цела Двадесет друга српска ударна дивизија, иако ослабљена због губитака на Босуту, несустало је тежила да што пре стигне у рејон Доњег Новог Села, Комлетинаца и Отока. На том простору очекивала је да се сретне са јединицама Прве коњичке бригаде, које су наступале са југозапада, из рејона Врбање и Спачве.

У поподневним часовима јединице Прве пролетерске дивизије освојиле су Грабово, Берак, Сотин, Богдановце, Маринце и Вуковар. Све у свему, у тринаесточасовним тешким борбама, 12. априла, Северна група дивизија, под командом искусног генералмајора Милутина Мораче, постигла је толико да је практично извршила дводневне борбене задатке и непријатељу задала жестоке ударце. Наредну ноћ јединице су искористиле, поред осталог, да краће одахну, да се припреме за освајање Винковаца, Борова и осталих упоришта у њиховој близини.

КОЊАНИЦИ ХИТАЈУ У БОК НЕПРИЈАТЕЉУ

Штаб Прве коњичке бригаде био је обавештен о успесима Северне оперативне групе дивизија, у складу с тим планирао наступање и одређивао задатке сопственим јединицама. Најпрече је било, према телефонском наређењу Штаба Једанаесте крајишке дивизије, да се непријатељ открива у Босутским шумама, напада, приморава да положи оружје или узмиче према Доњем Новом Селу, Комлетинцима и Отоку. Коњаници су истовремено морали успоставити везу са јединицама Двадесет друге српске ударне дивизије на десном и јединицама Пете крајишке козарске ударне бригаде на левом крилу свога борбеног распореда. Први дивизион наступао је од железничке станице Спачва, друмом за Комлетинце, преко коте 79, 82 и 78. Стигавши на последњу поменути коту, командант и политички комесар дивизиона проценили су да је најцелисход-

није да Први ескадрон упуте на Комлетинце да угрози упо-риште и оствари садејство са Другим дивизионом на своје десном крилу. Други ескадрон упућен је за Оток да успостави везу са Петом крајишком бригадом, у шуми Рајковачи и јужно од села, да је ојача у случају судара са непријатељем. Други дивизион користио је насип у тешко проходном мочварном и пошумљеном земљишту, прегазио реку Спачву, приближио се Доњем Новом Селу и успоставио, у 17 сати, 13. априла, везу са јединицама Двадесет друге српске дивизије, које су пристигле од Липовца и Подграћа. Трећи дивизион налазио се у бригадној резерви и наступао је са Штабом бригаде, друмом за Комлетинце, упућујући ојачану претходницу да испита недовољно познати терен и побочнице да би заштитио сопствене бокове. Са штабом бригаде наступале су позадинске јединице. Командант позадине Алекса Вуковић, интендант Рајко Панић, заменици интенданта Милан Орељ и Живко Прокић морали су бринути, у доста неповољним условима, кад се мало шта могло добити из позадине, како да обезбеде снабдевање јединица храном и осталим потребама. Њима је преостајало да храну набављају на терену, заплењивањем од непријатеља, а Бригада се налазила подаље од села и непријатеља, у тешко проходним Босутским шумама и близу неких опустошених салаша.

Непријатељ је осетио да коњаници хитају да се уклоне у његов бок и узмицао да избегне прекраћивање одступнице и заробљавање. Сат пре наиласка коњаника Немци и усташе напустили су Доње Ново Село, Комлетинце и Оток. У то време завршавала се жестока борба у Винковцима. Јединице Двадесет прве српске ударне и Четрдесет осме македонске ударне дивизије ослободиле су град и непријатељу нанеле озбиљне губитке. Поред више стотина у борби убијених, заробљено је око 500 непријатељских војника, подофицира и официра. Заплењене су знатне количине оружја, муниције, осталог ратног материјала и хране. Освајањем Винковаца завршен је пробој Сремског фронта и ликвидација његове дубине. У дводневним борбама десетковано је више непријатељских самосталних батаљона и помоћних јединица. Немачки 34. армијски корпус имао је тешке губитке у живој сили и ратној техници. Убијено је 9.520, рањено 3.273 и заробљено 5.427 војника, подофицира и официра.

И губици Прве армије нису били мали. У времену од 3. до 13. априла 1945. године, живот је изгубило 1.713, рањено је 5.948 и нестало 53 борца, подофицира и официра.